

Posudek oponenta disertační práce: Michaela Dombrovská

“Informační vzdělávání v České republice”

**předkládané v roce 2017 na Ústav informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta,
Univerzita Karlova Praha**

I. Stručná charakteristika práce

Práce spracúva tému informačného vzdelávania a informačnej gramotnosti inovatívnym spôsobom. Pokúša sa prepojiť systémový prístup a prípadové štúdie z aspektov informačného práva, verejnej politiky, pedagogiky aj informačnej spoločnosti a informačnej politiky. Výborne je spracovaný prehľad v kapitole 2 v širšom kontexte informačného vzdelávania v informačnej spoločnosti. Trochu prekvapujúci je dôraz na systémový prístup a systémové myslenie v metodologickom pohľade. Vybrané zahraničné aj české modely sú zaujímavé a prínosné pre teoretické aj strategické rozpracovanie problému informačného vzdelávania. Práca prináša návrh vlastnej metodiky tvorby koncepcií pre oblasť informačného vzdelávania na základe vlastných skúseností s prípadovými štúdiami vybraných koncepcií informačnej gramotnosti na vysokých školách v ČR či národnej stratégie finančného vzdelávania v ČR.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Celkovo možno prácu hodnotiť ako prínosnú na analytickej a koncepcnej úrovni, podloženú dlhodobou expertízou aj skúsenosťou autorky s tvorbou koncepcií informačnej gramotnosti a informačného vzdelávania. Práca podrobne analyzuje národné aj mezinárodné koncepčné materiály súvisiace s informačnou gramotnosťou a syntetizuje mnoho doterajších empirických prieskumov o informačnej gramotnosti v ČR. Prínosom práce na teoretickej úrovni je model evolúcie informačnej gramotnosti v troch vlnách, od ukotvovania definície cez pozornosť politiky až po tvorbu noriem.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Práca je vhodne štruktúrovaná, autorka pracuje na úrovni analýzy a opisu existujúcich koncepčných a vládnych dokumentov na podporu informačnej gramotnosti. Prepojenie metód systémového prístupu a kvalitatívnej analýzy koncepčných dokumentov však nie je celkom vhodné. Kvalitatívna analýza dát a textov sa prejavuje vo vybraných kategóriách v tabuľkách, ktoré súvisia s vybranými prípadovými štúdiami – koncepcia informačnej gramotnosti na vysokých školách v ČR, národná stratégia finančného vzdelávania a ďalšie doplňujúce štúdie (stratégia vzdelávacej politiky, stratégia digitálnej gramotnosti, národná stratégia zavedenia eura v ČR a zákon o finančnej pomoci študentom VŠ). V práci však táto analýza nie je celkom transparentná a odôvodnená a vedie k problému integrovania zvolených metód smerom k novším poznatkom.

1. *Struktura argumentace*

Z hľadiska štruktúry argumentácie je problémom práce práve jasné vymedzenie výskumného problému a metodologická koncepcia výskumu. Východiskové analýzy základných dokumentov k problematike sú výborným podkladom pre ďalšie skúmanie. Napriek tomu záber práce je tematicky príliš široký a preto nie je vždy celkom prehľadne spracovaná argumentácia, ktorá by integrovane prepájala prácu a viedla k cieľu aj konečnému výsledku. To súvisí aj s tým, že autorka dlhé roky pracuje v rámci mnohých pracovných skupín (napr. IVIG a iné), ktoré pripravovali rôzne

konceptie súvisiace s informačnou či finančnou gramotnosťou v ČR. V tomto zmysle je potom ťažké presne oddeliť vlastný vklad autorky a výsledky činnosti jednotlivých pracovných skupín, ktoré realizovali aj mnoho výskumov informačnej gramotnosti v ČR a návrhov koncepcií (aj keď v tabuľkách prípadových štúdií sa objavuje aj kategória „vlastný prínos“).

Problémom je preto aj otázka skutočného uplatnenia kvalitatívnej metodológie výskumu, ktorá si vyžaduje kvalitatívnu analýzu dát, napríklad prostredníctvom pojmovej alebo textovej analýzy. Výsledky v tabuľkách skôr však poukazujú na určité vybrané kategórie súvisiace s tvorbou jednotlivých koncepcií, nie sú hlbšou kvalitatívnou analýzou, skôr opisom postupu pri tvorbe koncepcií. Pritom sa autorka opiera o metodiku OECD, ktorá už bola vypracovaná a nakoniec ponúka ďalšiu vlastnú metodiku, ktorá pôsobí pomerne všeobecne. Z metodologického hľadiska by bolo vhodnejšie zúžiť tento široký záber napríklad na jednu prípadovú štúdiu a ísť hlbšie vo vlastnej kvalitatívnej analýze. Integrácia rôznych koncepcií a prístupov by bola možná práve určitým metateoretickým integračným prístupom, ktorý mi v práci chýba. Mohol by byť formulovaný ako koncepcia (dizajn) vlastného výskumu. Užitočná by bola napríklad aj kapitola zameraná na terminologickú analýzu (mnoho súvisiacich pojmov by si zaslúžilo presnejšie ukotvenie, napríklad informačná politika, informačné právo, vzťahy informačná gramotnosť a verejný prístup k informáciám apod.).

Globálnym problémom práce je potom určitá nerovnováha medzi strategickou, praktickou, koncepčnou rovinou problému informačnej gramotnosti a informačného vzdelávania ako súčasti verejnej politiky či informačnej politiky na jednej strane, a na druhej strane rovinou výskumnou, ktorá by mohla pirniest' novšie poznatky súvisiace buď so skúsenosťou človeka v priebehu kognitívneho vývoja a vzdelávania alebo s komunitami, v ktorých sa postupne informačná gramotnosť vyvíja. Koncepčné materiály sú sice potrebné, ale ako sama autorka konštatuje, nie vždy sú účinné v skutočnej realizácii zlepšovania úrovne informačnej gramotnosti študentov či iných komunit. Problémom je prepojenie teórie a praxe. To naznačujú aj niektoré novšie rámce riešenia infomračnej gramotnosti (najmä rámec ACRL 2016, ktorý autorka v práci spomína a kladie dôraz na informačnú gramotnosť ako integrálnu súčasť života a skúsenosti človeka).

2. *Formální úroveň práce*

Z hľadiska formálneho je práca spracovaná dobre a dôsledne, výborne pracuje s bibliografickými odkazmi a používa bohatý aparát poznámok pod čiarou (ktorý trochu komplikuje pochopenie celého textu). Štylisticky je práca spracovaná veľmi dobre, graficky aj vizuálne je primeraná, obrázky aj tabuľky sú formálne dobre spracované. V texte sú aj drobné preklepy, určite treba opraviť chybičku na s. 80 (deklarácia nezávislosti USA, autorka uvádza rok 1977).

3. *Práce s prameny či s materiálom*

Práca s dokumentmi je vhodná, autorka využíva náležité známe a aktuálne informačné zdroje z oblasti informačnej gramotnosti a výborne analyzuje základnú literatúru. Metodológia analýzy východiskových dokumentov je výborná, aj keď z hľadiska tematického sú niektoré kapitoly príliš široko tematicky koncipované (napríklad informačná spoločnosť, verejná politika apod.). To potom trochu spôsobuje problém pri záverečnej syntéze práce z hľadiska výskumnej otázky. Možno autorka mohla zdôrazniť metódu metaanalýzy a metateoretického prístupu, pretože sa

opiera o mnoho predchádzajúcich empirických prieskumov informačnej gramotnosti v ČR, na ktorých sa podieľala. Spôsob analýzy však možno považovať za adekvátny práve z hľadiska využitia vlastnej expertízy a skúsenosti, aj keď autorka neformuluje hypotézy. Interpretácia sa nakoniec opiera o predchádzajúce expertné skúsenosti s tvorbou koncepčných materiálov a analýzy aktuálnej zahraničnej literatúry. Prílišná miera využívania poznámok pod čiarou spôsobuje problém s prehľadnosťou a plynulosťou textu.

4. *Vlastní přínos*

Vlastný prínos práce je v teoretickej koncepcii „evolúcie gramotností“ v troch vlnách – od konceptu k zákonom (definícia, verejný záujem a pozornosť politiky, normatívna vlna) (kap. 4.4). Treba zdôrazniť, že ide o „evolúciu“ v zmysle tvorby koncepcií na strategických úrovniach spoločnosti. Termín „evolúcia“ by sa však možno mohol spájať aj s individuálnym kognitívnym vývojom človeka (napríklad konštruktivistické kognitívne teórie práce s informáciami), prípadne s vývojom informačnej gramotnosti v komunitách. Z hľadiska výskumu by tu boli vhodné aj iné metódy, napríklad modelovanie (vytvorenie vlastného modelu), prípadne pojmové modelovanie či vizualizácie. Vlastným prínosom práce je nakoniec aj návrh metodiky tvorby koncepcií pre informačné vzdelávanie (kap. 5). Táto metodika je využiteľná v praxi koncepcnej tvorby politik a stratégií súvisiacich s (informačným) vzdelávaním. Z množstva konceptov, ktoré autorka v práci využíva považujem za dôležité práve digitálnu gramotnosť a nakoniec aj podporu kreativity, komunit a hodnôt ukotvených v širšom kontexte informačného vzdelávania aj v kontexte informačnej ekológie.

IV. **Dotazy k obhajobě**

Široký tematický záber práce spôsobuje, že je pomerne ťažké jednoznačne integrovať všetky témy a disciplíny, ktoré sa autorka snaží v práci zohľadniť (napr. informačná veda, verejná politika, právo). Možno by si problém vyžadoval metodologicky odvážnejší postup už aj pri formulovaní otázky (ako nastaviť metodiku tvorby koncepcií pre informačné vzdelávanie). Skúsenosti mnohých odborníkov (napr. Bruce, Limberg, Lloyd) poukazujú na to, že novšie poznatky vznikajú sústredením na skutočnú praktickú informačnú činnosť či skúsenosť človeka a odkrývanie nových faktorov kreativity v práci s informáciami. To nakoniec uvádza aj autorka ako poučenie z práce v komisiách, že len v praktických situáciách (prípadoch) v školách či iných situáciách využívania informácií možno riešiť určité zmeny v stave rozvoja informačnej gramotnosti.

K práci mám niekoľko otázok.

1. Ako vidí autorka problém rozvoja školských knižníc ako súčasť koncepčného rozvoja informačnej gramotnosti a informačného vzdelávania? Aký je stav v ČR z hľadiska úlohy týchto knižníc na základných a stredných školách?
2. Ktoré faktory by autorka považovala za rozhodujúce pre koncepčné riešenie digitálnej gramotnosti v ČR?
3. Ako by bolo možné vysvetliť vzťahy medzi informačnou gramotnosťou, verejným a slobodným prístupom k informáciám a problémami informačnej etiky v digitálnom prostredí?

V. **Závěr**

Celkovo dizertačná práca spĺňa požiadavky kladené na práce tohoto typu a preto ju odporúčam na obhajobu a predbežne klasifikujem ako prospela.

4.6.2017

Prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave,
Filozofická fakulta, Katedra knižničnej a informačnej vedy